

การพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร

The Development of Temple Management Strategies of the Abbots in Kamphaengphet Province

ธนวัฒน์ นคะจัด¹, ระมัด โชชัย², สาราณ มีแจ้ง³

Tanawat Nakajud, Ramud Chochai, Samran Mejang

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร 2) พัฒนากลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร 3) การประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร โดยมีเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 1) ศึกษาสภาพและปัญหางานวัดของเจ้าอาวาส และปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาส โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร และศาสนบุคคลในวัดในจังหวัดกำแพงเพชร 2) พัฒนากลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร ดำเนินการยกร่างกลยุทธ์ โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการผู้บริหาร เจ้าอาวาส และตัวแทนองค์กร ตรวจสอบกลยุทธ์โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 3) ประเมินความสอดคล้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของกลยุทธ์ที่ปรับปรุงแล้วของกลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาส โดยใช้แบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสที่ปฏิบัติมาก ได้แก่ ด้านการวางแผน เช่น มีการกำหนดรายละเอียดแผนงานด้านจัดสรรทรัพยากร และอุปกรณ์ ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม และด้านการนำ มีการบริหารศาสนบุคคลด้านการบริหารงานวัดได้อย่างเหมาะสม ทำให้ศาสนบุคคลมีศักยภาพในการดำเนินงาน ส่วนปัญหาการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาส พบว่า ปัญหาเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสแก่ศาสนบุคคล ชุมชน องค์กร และสถาบันอื่น ผลการวิเคราะห์ พบว่า ด้านศาสนบุคคล ด้านสังคม ด้านผู้บริหาร ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง และด้านวัสดุอุปกรณ์ เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อสภาพการบริหารและการจัดการของเจ้าอาวาสอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.1

2. กลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ ประเด็นกลยุทธ์ เป้าประสงค์กลยุทธ์ มาตรการ และตัวชี้วัด กลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ 1) พัฒนาการวางแผนบริหารงานวัดให้เป็นระบบ 2) พัฒนาระบบกระบวนการวางแผนงานวัด โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน บรรพชิต ประชาชน และเอกชน 3) พัฒนาโครงสร้างองค์การงานวัดให้ชัดเจนและมีความเชื่อมโยง 4) พัฒนาเจ้าอาวาสและคณะกรรมการบริหารงานวัดอย่างต่อเนื่อง 5) พัฒนาระบบกลไกการติดตาม และประเมินผลงานวัดแบบมีส่วนร่วม 6) ยกกระตือรือร้นพัฒนาความพร้อมด้านศาสนศึกษา และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่สมาคมอาเซียน 7) ประสานเครือข่ายพุทธบริษัท 4 เพื่อการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาส 8) ปรับปรุงระบบกลไกการติดตามและประเมินผลการบริหารงานวัด

3. ผลการประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า กลยุทธ์ส่วนใหญ่มีความสอดคล้องในระดับมากที่สุด ความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

¹ นักศึกษาปริญญาโทชั้นบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศาสตร์การบริหารและการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

² รองศาสตราจารย์ ดร., ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

³ รองศาสตราจารย์ ดร., กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

Abstract

The purposes of this research were 1) to study conditions and the problems of the temple management of the abbots in Kamphaengphet province, 2) to develop the temple management strategies of the abbots in Kamphaengphet province, 3) to assess the temple management strategies of the abbots in Kamphaengphet province. The data collection was as follows; 1) a study of the conditions and the problems of the abbots and the concerned factors of the temple management was conducted by using a questionnaire and interviewing the administrators and Buddhist people in Kamphaengphet province temples, 2) the strategy development for temple management of the abbots in Kamphaengphet was conducted in the form of a workshop for the administrators, the abbots, and the organization representatives, and the strategy was examined by the connoisseurship, 3) assessing consistency, propriety, feasibility, and utility of the rectified strategies of the temple management of the abbots.

The findings were as follows :

1. The conditions of the temple management of the abbots revealed as follows; the planning aspect revealed that there were a proper resource planning and materials allocation. The leading aspect revealed that personnel administration was appropriate. For the problems of the temple management, it was found that the problems on the knowledge promotion about the temple management of the abbots to the people, community, organization, and other institutes, especially the aspects of Buddhist people, society, administrator, economy, politics, and material affected the management of the abbots with the statistical significance at .01

2. The strategies of the temple management of the abbots in Kamphaengphet Consisted of vision, mission, strategic issues, goals, measures, and indicators. The developed strategies consisted of 1) the systematic development of temple administrative planning, 2) the development of the temple administrative planning process with an emphasis on the participation of the community, monks, people, and non-government sectors, 3) the development of the clear temple organization structure, 4) the development of the abbots and the temple management committee, 5) the development of the system and the mechanism for monitoring and participatory assessment of the temple works, 6) the development of the readiness of the religious study and the dissemination of Buddhism to Asean community, 7) the cooperation of the four Buddhist communities for the abbots' temple management, 8) the improvement of the system and the mechanism for monitoring and assessing the temple administration.

3. The results of the temple management strategies of the in Kamphaengphet were found the consistency, the propriety, and the feasibility of the most strategies were at a high level, but the utility of the strategy was at the highest level.

ความสำคัญของปัญหา

การบริหารกิจการใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารรัฐกิจ การบริหารธุรกิจ หรือการบริหารการศึกษาผู้บริหารในฐานะผู้นำองค์กรจะมีภาระหน้าที่ ที่จะต้องสร้างความร่วมมือร่วมใจกันของบุคลากรในหน่วยงานให้สามารถทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกัน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2547, หน้า 46) ผู้บริหารต้องมีความเป็นผู้นำ หรือมีภาวะผู้นำ (Leadership) และต้องเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติหลายอย่าง ได้แก่ ความรู้ความสามารถ ทักษะมีคุณธรรม และมีคุณลักษณะที่เหมาะสม ผู้บริหารที่มีคุณสมบัติดังกล่าว ย่อมจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำจะสามารถกำหนดทิศทางของ

หน่วยงานนโยบายการปฏิบัติงานและพัฒนางานในองค์กรของตน เพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับหน่วยงานหรือองค์กร และกระจายความรับผิดชอบอย่างเป็นธรรมไปสู่ผู้ได้บังคับบัญชาในหน่วยงานของตน ผู้บริหารในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของความก้าวหน้าด้านข้อมูลข่าวสารไร้พรมแดนจึงจำเป็นต้องใช้ภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ และใช้ความรู้ความสามารถของตนให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย ศักดิ์ไทย สุทธิจิบรร (2549, หน้า 29) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จะได้รับการประกาศใช้ การระดมสรรพกำลังมาปฏิบัติให้บรรลุผลตามนโยบายนั้นก็ไม่ใช่เรื่องยากเพราะคณะสงฆ์ไทยจะมีเอกภาพดีเมื่อเทียบกับคณะสงฆ์ในประเทศอื่น ๆ ศักยภาพของคณะสงฆ์ไทยอยู่ที่ความเป็นเอกภาพนั่นเอง มหาเถรสมาคมโดยการสนับสนุนของรัฐบาล สามารถออกคำสั่งให้คณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักรปฏิบัติตามได้ ผู้พร้อมจะปฏิบัติตามคำสั่งมหาเถรสมาคมก็คือ เจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้ปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่ระดับเจ้าคณะใหญ่ลงไปจนถึงระดับเจ้าอาวาส พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวถึงศักยภาพของคณะสงฆ์ไว้ใน Thai Buddhism in the Buddhist World ว่า“อย่างไรก็ตามเมื่อมองในส่วนดี คณะสงฆ์ไทยแม้จะมีจุดอ่อนและข้อด้อยมากมาย ก็ถือว่ามีการจัดระบบองค์กรที่ดีเมื่อเทียบกับสถาบันสงฆ์ในประเทศอื่น วัดจำนวนหมื่นและพระภิกษุสามเณรไม่น้อยกว่า 250,000 รูป รวมตัวเป็นเอกภาพได้ คณะผู้บริหารเดียวกัน ด้วยการจัดองค์กรสงฆ์ระดับชาติ เช่นนี้คณะสงฆ์ไทยจึงได้รับการยอมรับ และอุปถัมภ์เต็มทีจากทางบ้านเมือง มีเอกภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ เช่น การศึกษา ศาสนพิธี และการรักษาศีล ภายใต้ระบบการปกครองที่แบ่งระดับในรูปพีระมิด ชนิดรวบอำนาจไว้ที่ส่วนกลางนี้ กิจการคณะสงฆ์สามารถได้รับการตรวจสอบอย่างใกล้ชิด ทั้งสามารถรักษาวินัยสงฆ์ได้เป็นอย่างดี การถ่ายทอดคำสั่งอย่างฉับพลัน และการส่งข่าวสารอย่างรวดเร็วระหว่างในชนบทห่างไกลกับ คณะผู้บริหารระดับสูงสุดในกรุงเทพมหานครก็เป็นเรื่องที่อาจทำได้ ความร่วมมือร่วมใจระหว่างคณะสงฆ์กับฝ่ายบ้านเมืองอยู่อย่างแน่นแฟ้น ทั้งนี้เพราะคณะสงฆ์มีการจัดองค์กรและระดับชั้นผู้ปกครองคู่ขนานกับระบบราชการ ในสถานการณ์เช่นนี้พระสงฆ์สามารถแสดงบทบาทสำคัญมากมาย ในการสร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชนและความมั่นคงของชาติ”

ในปัจจุบันวิทยาการด้านการบริหารและการจัดการก้าวหน้าไปมาก คณะสงฆ์ควรจะได้ใช้วิทยา การเหล่านั้น มาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมือง กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบภาค เอกชน และกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมวินัย เราได้เห็นแล้วว่า กฎหมายคณะสงฆ์ฉบับปัจจุบันได้ทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์บางอย่างล่าช้า เพราะยึดติดขั้นตอนตามระบบราชการมากเกินไป ดังนั้นคณะสงฆ์ควรมีระบบบริหารและการปกครองของตนเอง ที่ผสมผสานส่วนดีของระบบราชการและเอกชนเข้าหลักพระธรรมวินัย

ปัญหาของการบริหารคณะสงฆ์ไทย โดยเฉพาะในจังหวัดกำแพงเพชร พอสรุปได้ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต)

1. คณะสงฆ์ไทยในจังหวัดกำแพงเพชร ยังไม่มีมีกลยุทธการบริหารงานวัด หรือมีก็ขาด ประสิทธิภาพ ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง ทางสังคม ทางกฎหมาย และทางเทคโนโลยี ในปัจจุบัน

2. ภิกษุในปัจจุบันมีจำนวนมาก บางรูปบวชเข้ามาแล้วไม่ศึกษาพระธรรมวินัย ไม่มีความรู้เรื่องศิลาจารวัตร มักจะประพฤติผิดพระธรรมวินัยเป็นอาชญา สร้างปัญหาให้ฝ่ายปกครอง เช่น การขับรถยนต์ เรือไร ดื่มน้ำเมา ประพฤติไปในทางชู้สาวกับภิกษา เป็นต้น ดังจะเห็นได้ ทางหน้าหนังสือพิมพ์เสมอ

3. ทำให้เกิดวิกฤตศรัทธาต่อสาธุชนชาวพุทธ และสาธุชนโดยทั่วไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนา กลยุทธการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสวัดในจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อให้การบริหารงานวัดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานวัด และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร

2. เพื่อพัฒนา กลยุทธการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร

3. เพื่อประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชรที่พัฒนาขึ้น ด้านความสอดคล้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการโดยใช้วิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร และปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

1.1 ใช้แบบสอบถามความคิดเห็นกับผู้บริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 6,488 รูป ด้วยวิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครซีและมอร์แกน (Kreficie & Morgan) และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 553 รูป แบบสอบถามประกอบด้วย 4 ตอน ดังนี้ 1) สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบกำหนดคำตอบให้เลือก 2) สอบถามเกี่ยวกับสภาพของการบริหารงานวัด เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) 3) สอบถามเกี่ยวกับปัญหาของการบริหารงานวัด เป็นแบบเลือกตอบ 4) สอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวัด เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตอนที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ตอนที่ 2 ตอนที่ 4 ส่วนที่เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ส่วนการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร

1.2 การสัมภาษณ์ (Structured Interview) แหล่งข้อมูล ได้แก่ กลุ่มผู้บริหารงานวัดในจังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 15 รูป เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อการตรวจสอบและยืนยันข้อมูลจากแบบสอบถาม ให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการบริหารงานวัด และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อความถูกต้องครบถ้วนและทำการจัดกลุ่มและวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สรุปเป็นสภาพและปัญหาการบริหารงานวัด และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการ

บริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร ที่จะนำไปสู่การพัฒนากลยุทธ์ในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

2.1 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 17 รูป ได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ รองเจ้าคณะอำเภอขึ้นไป 3 รูป รองเจ้าคณะตำบลขึ้นไป 5 รูป เจ้าอาวาส 5 รูป ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารและการพัฒนากลยุทธ์ 7 ท่าน ได้ประชุมเชิงปฏิบัติการ 2 วัน โดยใช้เทคนิค (SWOT Analysis) เพื่อทำการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ SWOT และประเมิน จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค จัดทำตำแหน่งยุทธศาสตร์

2.2 ตรวจสอบความถูกต้องโดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 18 รูป/คน ได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญการบริหารงานวัด ด้านการพัฒนากลยุทธ์และด้านการบริหารงานวัด โดยนำร่างกลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร ที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการทั้ง 2 วัน มาทำการตรวจสอบและวิพากษ์กลยุทธ์ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสรุปรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูล จากการวิพากษ์และมติของผู้เชี่ยวชาญในการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ มาวิเคราะห์ให้ได้ความคิดรวบยอดของกลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งประกอบด้วย วิสัยทัศน์ 4 พันธกิจ 4 ประเด็นกลยุทธ์ 4 เป้าประสงค์ 8 กลยุทธ์ 22 และ 41 ตัวชี้วัด ผู้วิจัยทำการวิพากษ์มาปรับปรุงกลยุทธ์ก่อนนำไปประเมินในขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชรด้วยวิธี การใช้แบบประเมิน เพื่อสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 18 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารด้านการวิจัย และด้านการพัฒนากลยุทธ์ เป็นผู้ประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขมาจากการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ แบบประเมินเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) การวิเคราะห์ข้อมูลได้จากการตอบคำถามในแบบประเมินที่ระบุไว้ในด้านความสอดคล้อง ด้านความเหมาะสม ด้าน

ความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์ ของกลยุทธ์ การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร นำมาหาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำผลไป เปรียบเทียบกับเกณฑ์

ผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานวัด และปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสใน จังหวัดกำแพงเพชร จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ สรุปลงได้ดังนี้

1.1 สภาพการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสใน จังหวัดกำแพงเพชร ด้านการวางแผน ด้านการจัดการ ด้านการนำ และด้านการควบคุม โดยภาพรวมสภาพการ บริหารงาน อยู่ในระดับมาก มีเพียงด้านการควบคุมที่ ข้อมูลจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์มีค่าเฉลี่ยอยู่ใน ระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อในแต่ละด้าน สภาพด้านการวางแผน พบว่า 1) มีการกำหนดรายละเอียด แผนงานด้านการจัดสรรทรัพยากรและอุปกรณ์ให้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม 2) มีการเสนอ วิเคราะห์และเลือกทางเลือก ซึ่งเป็นกลยุทธ์การบริหาร งานวัดให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย และข้อที่มีการ บริหารงานน้อยกว่าข้ออื่น พบว่า การประเมินและปรับปรุง แผนด้านการบริหารงานวัดเป็นประจำ สภาพด้านการจัด องค์กร พบว่า 1) กำหนดงานและกิจกรรมที่ต้องกระทำ เพื่อความสำเร็จของเป้าหมายด้านการบริหารงานวัดในวัด อย่างเหมาะสม 2) โครงสร้างการบริหารงานวัดของเจ้า อาวาสเอื้อต่อการบริหารงาน และข้อที่มีการบริหารงาน น้อยกว่าข้ออื่น พบว่า มีการวิเคราะห์ความสอดคล้องของ รายละเอียดของงานกับเป้าหมายของวัด เพื่อกำหนดงาน ให้ครอบคลุม และจัดบุคลากรที่รับผิดชอบงานการบริหาร งานวัดได้เหมาะสมสอดคล้องกับความรู้ความสามารถ สภาพด้านการนำ พบว่า 1) มีการบริหารงานวัดได้ เหมาะสม ทำให้มีบุคลากรที่มีศักยภาพในการดำเนินงาน 2) มีการประสานงาน และการสื่อสารที่ช่วยให้การ ดำเนินงานด้านบริหารงานวัดบรรลุเป้าหมายอย่างสะดวก รวดเร็ว และข้อที่มีการบริหารงานน้อยกว่าข้ออื่น พบว่า มี การจูงใจให้บุคลากรดำเนินงานด้านการบริหารงานวัด เป้าหมายอย่างเหมาะสมและทั่วถึง สภาพด้านการควบคุม พบว่า 1) มีการกำหนดมาตรฐานการดำเนินงานด้านการ บริหารเป็นลายลักษณ์อักษร และสร้างความเข้าใจกับผู้ที่

เกี่ยวข้องกับทุกระดับอย่างชัดเจน 2) มีการติดตามและ ประเมินการบริหารงานวัดอย่างเป็นระบบ และ 3) มีการ นำผลการติดตามและประเมินผลการบริหารงานวัดไปใช้ พัฒนาการจัดการบริหาร

1.2 ปัญหาการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาส ในจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า 1) ไม่มีการจัดประชุมเชิง ปฏิบัติการ โดยเชิญผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุม วิเคราะห์ สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อการ วางแผน 2) ไม่มีการนำผลการประเมินโครงการมาใช้ในการ วางแผน 3) ไม่นำผลการประเมินจากผู้ประเมินขององค์กร ชุมชน มาใช้ในการวางแผน 4) ไม่ดำเนินการวางแผนโดย การมีส่วนร่วมของผู้บริหารฝ่ายแผนงานและความร่วมมือ กับผู้เกี่ยวข้อง และ 5) ไม่มีการประชุมผู้เกี่ยวข้อง เพื่อนำ แผนปฏิบัติการไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ปัญหาด้านการจัด องค์กร พบว่า 1) ไม่มีคณะกรรมการบริหารงานวัด 2) การกำหนดบุคลากรให้รับผิดชอบงาน ไม่คำนึงถึงความรู้ และประสบการณ์ 3) ไม่มีการแบ่งหน้าที่และปริมาณงาน ตามภารกิจของงานการบริหารงานวัดให้บุคลากรอย่าง ทั่วถึง และ 4) ไม่มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ร่วมกัน ระหว่างผู้บริหารงานวัด ปัญหาด้านการนำ พบว่า 1) ผู้บริหารงานวัดไม่ได้นำข้อมูลที่ได้จากการบริหารงานมา ตัดสินใจในการดำเนินงาน 2) ไม่มีการมอบหมายงานตาม ความสามารถของผู้รับผิดชอบ 3) ไม่มีการให้ขวัญกำลังใจ และยกย่องชมเชย และเชิดชูเกียรติศาสนบุคคลที่ทำงาน ประสพความสำเร็จ 4) ไม่ประยุกต์ใช้เทคนิควิธีการ สื่อสารและจูงใจที่ทำให้ผู้เกี่ยวข้องร่วมพัฒนาสู่เป้าหมาย และ 5) ไม่มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการ พัฒนาการบริหารจากวัดอื่น ปัญหาด้านการควบคุม พบว่า 1) ไม่มีการกำหนดมาตรฐานการดำเนินงานด้านการบริหาร งานวัดเป็นลายลักษณ์อักษร 2) ไม่มีการกำหนดให้ผู้มีส่วน เกี่ยวข้องการวัดและประเมินผล นำไปใช้ในการปรับปรุง และพัฒนากระบวนการบริหารงานวัดของตน 3) ไม่มีการ จัดทำคู่มือเกี่ยวกับระเบียบการวัดผลและการประเมินผล การบริหารงานวัด และ 4) ไม่มีการจัดหาข้อมูลจาก ผลงานวิจัยมาใช้ในการแก้ไขและปรับปรุงการดำเนินงาน การบริหารงานวัด

1.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวัด ของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร ทุกด้านมี ความสัมพันธ์กันทางบวกกับสภาพการบริหารงานวัดของ เจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01เมื่อ

วิเคราะห์การหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร อธิบายความแปรปรวนของสภาพการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสได้ร้อยละ 57.5 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. การพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร ผลการพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า กลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ประเด็นกลยุทธ์ กลยุทธ์ มาตรการและตัวชี้วัดกลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร มีกลยุทธ์ 8 กลยุทธ์ ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาการวางแผนการบริหารงานวัดให้เป็นระบบ มี 4 มาตรการ 9 ตัวชี้วัด กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาระบบกระบวนการวางแผนงานวัด โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งบรรพชิต ประชาชน และเอกชน มี 2 มาตรการ 4 ตัวชี้วัด กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาโครงสร้างองค์กรงานวัดให้มีความชัดเจนและมีความเชื่อมโยง มี 5 มาตรการ 10 ตัวชี้วัด กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาเจ้าอาวาสและคณะกรรมการบริหารงานวัดอย่างต่อเนื่อง มี 3 มาตรการ 7 ตัวชี้วัด กลยุทธ์ที่ 5 การติดตามและประเมินผลงานวัดแบบมีส่วนร่วม มี 2 มาตรการ 4 ตัวชี้วัด กลยุทธ์ที่ 6 ยกระดับความพร้อมด้านศาสนศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประชาคมอาเซียน มี 2 มาตรการ 4 ตัวชี้วัด กลยุทธ์ที่ 7 เสริมสร้างเครือข่ายพุทธบริษัท 4 ด้านการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาส และพัฒนาการดำเนินงานวัดทุกงานให้เป็นระบบ และชุมชนมีส่วนร่วมโดยเน้นหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มี 2 มาตรการ 4 ตัวชี้วัด กลยุทธ์ที่ 8 ปรับปรุงระบบกลไกการติดตามและประเมินผลการบริหารงานวัด มี 4 มาตรการ 9 ตัวชี้วัด

3. ผลการประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร การประเมินความสอดคล้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของกลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร อยู่ในระดับมากและมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยการพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชรที่นำเสนอ

ข้างต้น ผู้วิจัยอภิปรายผลใน 3 ประเด็นหลัก ตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาส และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

1.1 ผลการศึกษาสภาพการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร จากผลปรากฏว่า สภาพการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการนำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารและศาสนบุคคล ในวัดในจังหวัดกำแพงเพชร ส่วนใหญ่มีความรู้ ความสามารถ บวกกับความสามารถในการเป็นผู้นำในการจูงใจและการสั่งการที่เหมาะสมของผู้บริหารงานวัด ดังที่นักวิชาการได้ระบุว่า กระบวนการบริหาร 4 ประเภท โดยเฉพาะในด้านการนำว่า การนำ (Leading) เป็นการชักนำให้บุคคลอื่นปฏิบัติงาน โดยการจูงใจให้ปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ซึ่งในเรื่องของการนำนี้ผู้บริหารจะต้องใช้หลักการจูงใจที่ดี และขณะเดียวกันก็ต้องมีการสั่งการที่เหมาะสมด้วย หรือหมายถึง การกระตุ้นจูงใจให้ใช้ความพยายามเพื่อบรรลุเป้าหมาย (รังสรรค์ ประเสริฐศรี, 2549, หน้า 13-14)

1.2 ผลการศึกษาปัญหาการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร จากการศึกษาปัญหาการบริหารงานวัดใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์การด้านการนำ และด้านการควบคุม มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

ด้านการวางแผน ปัญหาที่สำคัญพบว่า ไม่มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยเชิญผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อการวางแผน ไม่มีการนำผลการประเมินโครงการมาใช้ในการวางแผน ไม่ดำเนินการวางแผนโดยมีส่วนร่วมของผู้บริหารฝ่ายแผนงานและความร่วมมือและศาสนบุคคล และไม่มีการประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อนำแผนปฏิบัติการไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การวางแผนเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องเตรียมการก่อนและจะต้องร่วมมือกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญ เป็นไปตามแนวคิดของ ธงชัย สันติวงษ์ (2546, หน้า157-182) กล่าวถึง กระบวนการบริหารไว้ว่าการวางแผนจะเป็นงานบริหารประการแรกที่ต้องทำและจะ

ครอบคลุมถึงงานต่าง ๆ ทุกอย่างที่จะต้องมีการนำมาพิจารณาจากพื้นฐานข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ การคาดการณ์ และประสานกับจุดประสงค์ที่ต้องการต่าง ๆ การวางแผนเป็นความพยายามที่จะเพิ่มความสำเร็จให้สูงขึ้น แผนงานที่กำหนดขึ้นทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นวัตถุประสงค์ นโยบายระเบียบ วิธีปฏิบัติ และแผนการดำเนินงานต่างก็เป็นการเตรียมการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้ทำงานสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการจัดองค์การ ปัญหาที่สำคัญพบว่า ไม่มีคณะกรรมการพระพุทธศาสนาจังหวัด การกำหนดศาสนบุคคลให้รับผิดชอบงาน ไม่คำนึงถึงความรู้และประสบการณ์ และไม่มีการแบ่งหน้าที่และปริมาณงานตามภารกิจของงานการบริหารศาสนบุคคลอย่างทั่วถึง สอดคล้องกับเซอร์โต้ (2552, หน้า 141-142) ว่าการจัดองค์การ หมายถึง กระบวนการจัดสรรการใช้ทรัพยากรในระบบการจัดการอย่างเป็นลำดับ การใช้ทรัพยากรอย่างเป็นลำดับนั้น เน้นการบรรลุเป้าหมายของระบบการจัดการ ช่วยให้ผู้บริหารมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้ได้มาซึ่งเป้าหมายที่ตั้งไว้ สิ่งสำคัญที่สุดในการจัดองค์การคือ การกำหนดกิจกรรมของบุคลากรแต่ละคนในองค์การ ร่วมกับการกำหนดความพยายามที่ดีที่สุดในการทำกิจกรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์ที่องค์การได้ตั้งไว้ ส่วนคำว่า องค์การ เป็นผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการจัดองค์การ ปัญหาที่สำคัญพบว่า ไม่มีการมอบหมายงานตามความสามารถของผู้รับผิดชอบ ไม่มีการให้ขวัญกำลังใจและยกย่องชมเชย และเชิดชูเกียรติศาสนบุคคลที่ทำงานประสบความสำเร็จ และไม่ประยุกต์ใช้เทคนิควิธีการสื่อสารและจูงใจที่ทำให้พระสังฆาธิการและศาสนบุคคลร่วมพัฒนาสู่เป้าหมาย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารงานวัดส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการนำองค์กรน้อย โดยเฉพาะเรื่องขวัญกำลังใจและเรื่องสื่อสารต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ธงชัย สันติวงษ์ (2546, หน้า 157-182) ที่กล่าวไว้ว่า เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าองค์การทุกแห่งต้องใช้คนเป็นทำงาน ในขณะที่ทุกคนในโลกนี้ต่างก็ต้องทำงานเพื่อให้ได้ผลตอบแทนกลับมา ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ผู้บริหารจะสามารถใช้จูงใจให้เขาทำงานได้ดี เพื่อแลกกับผลตอบแทนที่เขาจะได้มากขึ้น ผู้บริหารควรจัดให้มีการติดต่อสื่อสารสองทางด้านการควบคุม ปัญหาที่สำคัญพบว่า ไม่มีการกำหนดมาตรฐานการดำเนินการบริหารงานวัดเป็นลายลักษณ์

อักษร ไม่มีการกำหนดให้ศาสนบุคคลมีการนำผลการวัดและประเมินผลไปใช้ ในการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารงานของตน และไม่มีการจัดทำคู่มือเกี่ยวกับระเบียบการวัดผลและการประเมินผลการบริหารงานวัด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เรื่องการควบคุม การติดตาม และประเมินผล เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องมีในทุกระบบการปฏิบัติงานและการบริหารงานทุกหน่วยงาน ซึ่งปัญหานี้จะเกิดขึ้นกับหลาย ๆ หน่วยงาน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิระศักดิ์ โชติกานต์กุล (2546) ได้ศึกษาและพบว่า ปัญหาการดำเนินการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ของสถานศึกษาสังกัดกองวิทยาลัยเทคนิค กรมอาชีวศึกษา เขตการศึกษา 9 ตามความคิดเห็นของบุคลากรในสถานประกอบการและบุคลากรในสถานศึกษาพบว่า มีปัญหาด้านการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงาน ด้านการเตรียมการก่อนการดำเนินงาน ด้านการประสานงานกับสถานประกอบการ ด้านการสัมมนาการดำเนินงานและการฝึกอบรม และโดยเฉพาะด้านการประเมินผลการเรียนและการฝึกอบรม

1.3 ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวกับการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องอยู่ในระดับมาก 5 ปัจจัย ได้แก่ ด้านศาสนบุคคล ด้านอำนาจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านงบประมาณ ด้านเศรษฐกิจ และด้านผู้บริหาร ซึ่งปัจจัยที่มีระดับมากกว่าด้านอื่น ได้แก่ ด้านศาสนบุคคล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าศาสนบุคคลเป็นบุคคลสำคัญที่ต้องใกล้ชิดกับพระสังฆาธิการพระภิกษุสามเณร ศาสนบุคคลในวัด จะมีผลโดยตรงต่อการบริหารงานวัด ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ สมคิด บางโม (2551, หน้า 63) ได้อธิบายว่า การบริหารกิจการต่าง ๆ จำเป็นต้องมีทรัพยากรอันเป็นปัจจัยพื้นฐานทางการจัดการ โดยทั่วไปมี 4 ประการ ได้แก่ 1) คน (Men) เป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมขององค์การนั้น ๆ 2) เงิน (Money) เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ 3) วัสดุ สิ่งของ (Material) เป็นอุปกรณ์ เครื่องมือต่าง ๆ รวมทั้งสถานที่ด้วย 4) ความรู้ ด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร ในระดับปานกลาง 5 ปัจจัย ได้แก่ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านวัฒนธรรมองค์การ ด้านสังคม ด้านการเมือง/กฎหมาย และด้านเทคโนโลยี และปัจจัยที่มีระดับน้อยกว่าด้านอื่นได้แก่ ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ทั้งนี้อาจ

เป็นเพราะว่า ปัจจัยด้านเทคโนโลยีเป็นปัจจัยภายนอกที่ผู้บริหารงานวัดไม่สามารถควบคุมได้ การบริหารด้านเทคโนโลยีบางงานต้องอาศัยหน่วยงานต้นสังกัดที่จะสนับสนุนเช่น เครื่องมือ เครื่องจักร และสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ อนิวัชแก้วจันทร์ (2551, หน้า 37-47) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมภายนอกทั่วไป (General External Environment) เป็นสภาพแวดล้อมที่อยู่ภายนอกองค์กรโดยเฉพาะในระยะยาว โดยที่องค์กรไม่สามารถควบคุมปัจจัยเหล่านี้ได้ เนื่องจากอยู่นอกเหนือระบบขององค์กร ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกทั่วไป แบ่งได้เป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ ประชากรศาสตร์ สภาพเศรษฐกิจ การเมือง/กฎหมาย สภาพสังคม วัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี เป็นต้น ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า มี 6 ตัวแปร ซึ่งร่วมกันพยากรณ์การบริหารงานวัดได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ ด้านผู้บริหาร ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านศาสนบุคคล ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านการเมือง/กฎหมาย ตามลำดับ ผู้วิจัยนำทั้ง 6 ด้าน มาใช้เป็น ปัจจัยหลักในการวิเคราะห์ SWOT และมีปัจจัยด้านอื่น ๆ อีก รวมทั้งสิ้น 10 ด้าน นำมาประกอบกันเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาในการวิเคราะห์ SWOT ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสทั้ง 6 ด้านผู้วิจัยมีประเด็นที่สำคัญมาอภิปราย ดังนี้

1) ด้านผู้บริหาร ส่วนใหญ่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีความคิดริเริ่ม มีวิสัยทัศน์ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสามารถในการบริหารงานวัดอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นที่พึงพอใจของบุคลากรในสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารเป็นผู้นำของวัด เพื่อดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย สอดคล้องกับ ฮิกกินส์ และวินซ์ (Higgins & Vinze อ้างในจันทร์ศรีศรี ไตรย์ปักษ์, 2542, หน้า 15) ว่า เป็นแผนงานที่ผู้บริหารระดับสูงใช้ เป็นเครื่องมือในการบริหารองค์กรโดยมีปัจจัยเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และการกำหนดเป้าหมาย วัดอุปประสงค์ ภายใต้ภาวะเสี่ยงของสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ซึ่งประกอบด้วยจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม และมีการกระทำอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย

2) ด้านสังคม วัดได้ความร่วมมือจากองค์กร ชุมชน ของภาครัฐและเอกชน ให้ความร่วมมือสนับสนุน

ส่วนร่วม ในการบริหารงานวัด สภาพการบริหารงานวัดจึงมีปัจจัยด้านสังคมมาเป็นอันดับที่ 2 สอดคล้องกับผลการวิจัยของ มนูญ พันธุ์หล่อ (2553) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน กลุ่มที่ 1 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ปัจจัยด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชน ปัจจัยด้านศาสนบุคคล และปัจจัยด้านงบประมาณ

3) ด้านเศรษฐกิจ การบริหารได้รับการสนับสนุนจากนวัตกรรมใหม่ๆที่ผู้บริหารได้ใช้ความรู้ความสามารถสร้างแรงจูงใจให้ชุมชน องค์กรต่างๆได้ตระหนักและเห็นความสำคัญ โดยการช่วยเหลือวัด เป็นตัวแปรปัจจัยภายนอก ซึ่ง เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์(2554) ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจมีผลต่อตลาดแรงงานและตลาดการศึกษา เนื่องจากการกำหนดลักษณะของแรงงานที่ต้องการ อาทิ เศรษฐกิจใหม่จะแข่งขันกันด้วยนวัตกรรมใหม่ ๆ ซึ่งต้องอาศัยการวิจัยและพัฒนา สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริพงษ์ ชาวลาภอนิษฐ์ (2547) กล่าวว่า มี 4 ปัจจัย ได้แก่ ลักษณะงาน สภาพเศรษฐกิจ ความรู้ ความสามารถ และแรงจูงใจ ของผู้บริหารส่งผลให้ได้รับความร่วมมือด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างดี

4) ด้านศาสนบุคคล เนื่องมาจากศาสนบุคคล ซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการบริหารงานในวัด เป็นผู้มีความสำคัญในการเสริมสร้างและพัฒนาการบริหารงานวัด ทั้งในด้านเป็นที่ปรึกษาในการบริหารงานวัด สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เฉลิมพล มุลาลี (2547) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในระบบทวิภาคี ของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 ได้แก่ ปัจจัยด้านนักเรียน ปัจจัยด้านครู ปัจจัยด้านอาคารสถานที่ และปัจจัยด้านสถานประกอบการ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มนูญ พันธุ์หล่อ (2553) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน กลุ่มที่ 1 พบว่ามี ปัจจัยด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชน ปัจจัยด้านครูผู้สอน และปัจจัยด้านงบประมาณ

5) ด้านวัสดุอุปกรณ์ เนื่องจากวัดมีความพร้อมของวัสดุ สิ่งของ อุปกรณ์เครื่องใช้และเครื่องมือต่าง ๆ ในวัด เพื่อการบริหารงานวัดเป็นสิ่งจำเป็นมาก รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ในสำนักงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ กริฟฟินี (Giffini, 1997, p. 4) กล่าว การบริหารจัดการ (Management) หมายถึง ชุดของหน้าที่ต่างๆ (A set of function) ที่กำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficient) ซึ่งหมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างเฉลียวฉลาดและคุ้มค่า (Cost-effective) การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective) นั้นหมายถึง การตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง (Right decision) และมีการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ ดังนั้นผลสำเร็จของการบริหารจัดการจึงจำเป็นต้องมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลควบคู่กันยิ่งไปกว่านั้น ขั้นตอนการปฏิบัติงานกฎหมาย ระเบียบ และแนวทางปฏิบัติ รวมทั้งปัจจัยทางด้านบุคลากรและวัสดุอุปกรณ์ ยังเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การใช้งบประมาณไม่บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

6) ด้านการเมือง/กฎหมาย วัดมีข้อกำหนดกฎระเบียบ และนโยบายต่าง ๆ รวมทั้งลักษณะการดำเนินการทางการเมืองท้องถิ่นที่ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการบริหารงานวัด นโยบายของรัฐบาล และของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกำแพงเพชร เป็นสิ่งสำคัญที่จะเอื้อต่อการบริหารงานวัด สอดคล้องกับแนวคิดของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2554) ได้กล่าวไว้ว่า การกำหนดทิศทางและนโยบายการบริหารงานวัด จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดทำฐานข้อมูล ปัจจัยด้านการเมือง กล่าวกันว่าการปฏิรูปหรือพัฒนาการจัดการบริหารงานวัด จะสำเร็จหรือล้มเหลว ขึ้นอยู่กับการเมืองมากกว่าแนวทางและวิธีการ แต่หากการเมืองไทยมีเงื่อนไขบางประการที่เป็นอุปสรรค จะส่งผลให้การปฏิรูปการบริหารงานวัดไม่ก้าวหน้าหรือประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

2. ผลการพัฒนาและการประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร ผลการพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปราย ดังนี้

2.1 กลยุทธ์ที่พัฒนาประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ประเด็นกลยุทธ์ กลยุทธ์มาตรการ และตัวชี้วัด เมื่อนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมิน พบว่า มี

ความสอดคล้อง ความเหมาะสม ความ เป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากและมากที่สุด สอดคล้องกับแนวคิด บาร์โธลและมาร์ติน (Bartol & Martin, 1998, p.7) ได้นำเสนอว่า กระบวนการจัดการประกอบไปด้วยขั้นตอนที่สำคัญอยู่ 4 ประการ ด้วยกันคือ

1) การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนหรือกำหนดการทำงานขององค์กรไว้ล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ในการบริหารงานใด ๆ ผู้บริหารจะต้องคำนึงอยู่เสมอว่า จะทำ อะไร (What) จะทำอย่างไร (How) จะใช้เงินเท่าไร (How many) จะให้ใครเป็นผู้นำ (Who) และจะกระทำที่ไหน (Where) และทำเมื่อไร (When) 2) การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดองค์การหรือจัดหน่วยงาน โดยการจัดแบ่งงานขององค์กรหรือของหน่วยงานย่อย พร้อมทั้งกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละส่วนงาน 3) การนำ (Leading) หมายถึง การที่ผู้นำใช้การโน้มน้าวให้สมาชิกองค์กรปฏิบัติตามคำสั่งของตัวเองเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการทำงาน นอกจากนี้ยังรวมถึงการติดต่อสื่อสารการสั่งการ และการจูงใจภายในองค์กรอีกด้วย 4) การควบคุม (Control) หมายถึง กระบวนการในการตรวจสอบการปฏิบัติงานขององค์กรว่า สมาชิกองค์กรที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน ได้ปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยดูจากการปฏิบัติงานจริง เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐาน ถ้างานของการทำงานต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ก็จะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขให้เป็นที่ตามมาตรฐานและแผนในการทำงานและสอดคล้องกับ เดนนิส และคนอื่น ๆ (Dennis, et al., 1997) ได้วิจัยเรื่องระบบการสนับสนุนในการวางแผนกลยุทธ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดมิติของระบบการสนับสนุนในการวางแผนกลยุทธ์ ผลการวิจัยพบว่า ระบบการสนับสนุนมี 4 มิติ คือ การสนับสนุนกระบวนการวางแผนกลยุทธ์ การสนับสนุนด้านการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการวางแผนกลยุทธ์ การสนับสนุนด้านการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการวางแผนกลยุทธ์ การสนับสนุนด้านการจัดโครงสร้างบริหารงาน

2.2 กลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชรที่พัฒนาขึ้น มี 8 กลยุทธ์พบว่า กลยุทธ์ที่มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความเหมาะสม ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 8 พัฒนาระบบกลไกติดตามและประเมินผลการบริหารงานวัดของ เจ้าอาวาสในจังหวัด

กำแพงเพชรให้มีประสิทธิภาพเป็นกลยุทธ์เชิงแก้ไขจุดอ่อน เพื่อฉกฉวยโอกาส (WO) เป็นกลยุทธ์ที่มีจุดอ่อนแต่มี โอกาสสนับสนุน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ระบบติดตามและ ประเมินการดำเนินงานตามแผนไม่ได้ดำเนินการอย่างมี ประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ ธงชัย สันติวงษ์ (2546, หน้า 157-182) กล่าวไว้ว่า การติดตามและการ ประเมินหรือการควบคุมเป็นเครื่องมือใช้เตือนภัยล่วงหน้าให้ ทราบถึงสิ่งที่จะผิดเพี้ยนไปจากแผน อาจพูดได้ว่า การ ควบคุมจะไม่เกิดขึ้นเลยถ้าปราศจากแผน ทั้งนี้เพราะกลไก สำคัญที่สุดของการควบคุมคือ การติดตามความก้าวหน้า ของงานเพื่อเทียบกับแผนงาน ด้านความเป็นไปได้ ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 6 พัฒนาความพร้อมด้านศาสนศึกษา และการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่สมาคมอาเซียน พระเทพ ปริยัติสุธี (2540, หน้า 88-99) ได้กล่าวเกี่ยวกับการศึกษา ของคณะสงฆ์และกระบวนการบริหารงานบุคคลของคณะ สงฆ์ไว้ว่า การศาสนศึกษาเป็นกิจการของคณะสงฆ์ประเภท หนึ่งที่สำคัญยิ่ง มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ควบคุมและ ส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ (ม. 15 ตรี แห่ง พ.ร.บ. คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535) ในระเบียบการ ปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนด อำนาจหน้าที่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นว่า “ควบคุมและ ส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี” แต่จนถึงขณะนี้ ยังมีได้ดำเนินการวางระเบียบมหาเถรสมาคมแต่อย่างใด การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรม วินัยในพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ หรือ การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติสัทธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งใน สัทธรรม 3 ของบรรพชิตและคฤหัสถ์ แต่ในปัจจุบันพระ ปริยัติสัทธรรมนั้น เรียกสั้น ๆ ว่า “พระปริยัติธรรม” แต่ เดิมนั้นองค์พระ มหากษัตริย์ทรงดำเนินการจนเรียกการ สอบว่า “สอบในสนามหลวง” โดยอารธนาพระมหาเถร พระเถระเป็นแม่กองและกรรมการสอบ ปัจจุบันนี้คณะสงฆ์ จะรับมาดำเนินการเอง แต่ก็ยังคงอยู่ในพระบรมราชู ปถัมภ์ ระเบียบการจัดศาสนศึกษายังคงเป็นไปตามจารีตที่ เคยถือปฏิบัติสืบมา เพราะยังมีได้มีระเบียบมหาเถรสมาคม กำหนดวิธีดำเนินการศาสนศึกษา การแต่งตั้งแม่กองบาลี สนามหลวง และแม่กองธรรมสนามหลวงเป็นไปตามจารีต เดิม โดยหลักการแบ่งการศึกษาพระปริยัติธรรมออกเป็น 2 แผนก คือ แผนกบาลี 1 และแผนกธรรม 1 และ กลยุทธ์ที่ 8 พัฒนาระบบกลไกติดตามและประเมินผลการบริหารงานวัด ของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร ให้มีประสิทธิภาพ

เป็นกลยุทธ์เชิงแก้ไขจุดอ่อนเพื่อฉกฉวยโอกาส (WO) เป็น กลยุทธ์ที่มีจุดอ่อนแต่มีโอกาสนับสนุน ทั้งนี้อาจเป็น เพราะที่ ระบบติดตามและประเมินการดำเนินงานตามแผน ไม่ได้ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิด ของ ธงชัย สันติวงษ์ (2546, หน้า 157-182) กล่าวไว้ว่า การติดตามและการประเมินหรือการควบคุมเป็นเครื่องมือ ใช้เตือนภัยล่วงหน้าให้ทราบถึงสิ่งที่จะผิดเพี้ยนไปจากแผน อาจพูดได้ว่า การควบคุมจะไม่เกิดขึ้นเลยถ้าปราศจากแผน ทั้งนี้เพราะกลไกสำคัญที่สุดของการควบคุมคือ การติดตาม ความก้าวหน้าของงานเพื่อเทียบกับแผนงานนั่นเอง และ สอดคล้องกับแนวคิดของ รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2549, หน้า 13-14) ได้กล่าวว่า การควบคุม หรือการติดตามและ ประเมินผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่บุคคล กลุ่มหรือ องค์กร มีการติดตามการทำงานและปฏิบัติการแก้ไข หรือ หมายถึง กระบวนการวัดผลการทำงานและการแก้ไขเพื่อให้ เกิดความเชื่อมั่นว่าได้ผลลัพธ์ตามที่ต้องการ กลยุทธ์ที่มี ค่าเฉลี่ย ด้านความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 8 พัฒนาระบบกลไกติดตามและ ประเมินผลการบริหารงานวัดของ เจ้าอาวาสในจังหวัด กำแพงเพชร ให้มีประสิทธิภาพ เป็นกลยุทธ์เชิงแก้ไข จุดอ่อนเพื่อฉกฉวยโอกาส (WO) เป็นกลยุทธ์ที่มีจุดอ่อนแต่ มีโอกาสนับสนุน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ระบบติดตามและ ประเมินการดำเนิน งานตามแผนไม่ได้ดำเนินการอย่างมี ประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ พอร์เตอร์ (Porter, n.d., อ้างถึงใน ชลลดา อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2552) ได้ให้ หลักการประเมินกลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมต่อ องค์กร ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์กว้างๆ 10 ประการดังนี้ 1) ความ เป็นไปได้ในการบรรลุเป้าหมายที่ตั้ง 2) แผนปฏิบัติการ ครอบคลุม สอดคล้องกับเป้าหมายที่ตั้งและสนับสนุนกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

- 1.1 สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด กำแพงเพชร ควรสนับสนุนให้เจ้าอาวาสวัด นำกลยุทธ์ที่ พัฒนารับไปใช้ปรับปรุงการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาส
- 1.2 ผลการวิจัยที่พบว่า ปัจจัยด้านผู้บริหาร ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านศาสนบุคคล ด้านวัสดุ อุปกรณ์ และด้านการเมือง/กฎหมายเป็นหลักสำคัญในการ บริหารวัด ในจังหวัดกำแพงเพชรจึงควรมีดังนี้

1.2.1 มุ่งเน้นให้เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้บริหารงานวัด ให้มีเจตคติที่ดีต่อการบริหารงานวัดมีการกำหนดรายละเอียดแผนงานด้านการจัดสรรทรัพยากรและอุปกรณ์ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของวัดอย่างเหมาะสม พัฒนาศักยภาพและความสามารถในการบริหารจัดการ และผู้บริหารต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารงานวัดเป็นอย่างดี

1.3 เจ้าอาวาสวัดในจังหวัดกำแพงเพชร ควรนำกลยุทธ์ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับความต้องการ และบริบทของวัดแต่ละแห่ง เพื่อให้การบริหารงานวัดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 การวิจัยเพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานวัดครั้งนี้ ใช้ข้อมูลสภาพปัญหา และวิเคราะห์ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกของการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร ดังนั้นวัดทุกวัดในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกำแพงเพชร แต่ละแห่งควรเลือกใช้กลยุทธ์ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับปัญหาและสภาพแวดล้อมของวัดนั้น ๆ

1.5 กลยุทธ์การบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร ที่พัฒนาขึ้นเป็นลักษณะการบริหารเชิงกลยุทธ์ ครอบคลุมหน้าที่การบริหารทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การวางแผนการจ้างองค์การ การนำและการควบคุม ซึ่ง

เป็นวงจรที่มีความสัมพันธ์กัน ดังนั้นในการนำไปใช้ให้ครบ จะเป็นการพัฒนางานการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร ได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยนี้ไม่ได้ทดลองใช้กลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้น ดังนั้นควรมีการวิจัยเพื่อติดตามประเมินผลกรรนำกลยุทธ์การบริหารงานวัดที่พัฒนาขึ้นนี้ไปใช้ในการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาส

2.2 แต่ละวัดควรทำการวิจัยเพื่อจัดหากลยุทธ์การบริหารงานวัดของตนเอง เพื่อให้มีความสอดคล้องความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของตนเอง และเป็นประโยชน์กับวัด

2.3 ควรทำวิจัยโดยมีกระบวนการพัฒนาดังงานวิจัยเล่มนี้ ในประเด็นอื่นที่เกี่ยวกับการบริหารและการพัฒนากลยุทธ์ในวัดที่สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกำแพงเพชร

2.4 จากการวิจัยนี้มีข้อมูลเชิงลึกซึ่งจากการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการ พระภิกษุและสามเณรเป็นข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนาการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดกำแพงเพชร ดังนั้นควรทำวิจัยคุณภาพเพื่อศึกษาเรื่องดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2554). *วิเคราะห์ 5 ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการศึกษาไทย*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2554, จาก <http://senior.eduzones.com/drkrieng/7005>
- จารุณี ไกรแก้ว. (ม.ป.ป.). *การจัดทำแผนกลยุทธ์*. สืบค้นเมื่อ 17 สิงหาคม 2555, จาก <http://www.ocep.go.th/images/news/2012014113850.pdf>
- เฉลิมพล มุลาลี. (2547). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในระบบทวีภาคีของสถาบันการ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546*. ราชกิจจานุเบกษา. 120 (62ก). หน้า 20.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2532). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. (พิมพ์ครั้งที่5). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ. ปยุตโต). (2549). *ภาวะผู้นำ*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ : มูลนิธิธรรม.
- พระสามารถ อานนุโธ. (2548). *ภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ศักดิ์ไทย สุรภิจวรร. (2549). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารมืออาชีพ*. กรุงเทพฯ : สุริยวิยาสาน.
- ศิริชัย กาญจนวสี. (2546). *โมเดลเชิงสาเหตุ: การสร้างและการวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมคิด จาตุศรีพิทักษ์. (2544). *วิสัยทัศน์ขุนคลัง*. (พิมพ์ครั้งที่2). กรุงเทพฯ : ผู้จัดการ.
- สมคิด บางโม. (2551). *องค์กรและการจัดการ*. (พิมพ์ครั้งที่5). กรุงเทพฯ: มติชน.

- สุนันทา สุวรรณักดี. (2545). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวัฒน์ ศิรินิรันดร์. (2550). *บทสรุปการวางแผนกลยุทธ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ซีแอนด์เอ็น.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2546). *การบริหารสู่ศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ : ประชุมช่าง
- ปริญญา อุทสัน (2545). *การบริหารเชิงกลยุทธ์สำหรับสหกรณ์โคนมบรรหาร-แจ่มใส 21 จำกัด*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปริญญา วงศ์สุขสิน. (2547). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในจังหวัดนครราชสีมา*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- เฟร็ด, อาร์ เดวิด. (2546). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. (แปลจาก Strategic Management : Concepts and Cases โดย สาร์จัน โอพิทกซ์ชีวิน). กรุงเทพฯ : เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า.
- มัญญู พันธุ์หล่อ. (2553). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน กลุ่มที่ 1*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2544). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ : ธนัชการพิมพ์.

Bartol, K. & Matin, D. (1998). *Management*. Boston: McGraw-Hill.

Best, J.W. (1977). *Research in education*. (3 rd ed). New Jersey : Prentice Hall.

Boseman, G., Phatak, A. & Schellenberger, R. E. (1986). *Strategic Management : Text and Cases*. New York : John Wiley & Sons.

Bovee, C. L., et al. (1993). *Management*. New York : McGraw-Hill.

Certo, S.C. & Paul, P.J. (1991). *Strategic management : Concept and application*. New York : McGraw-Hill.

Robbins, S.P. & De Cenzo, D.A. (1998). *Fundamental of Management Essential Concepts and Applications*. (2 nd ed). Upper Saddle River, New Jersey : Prentice – Hall International Inc.

Griffink, RE. (1997). *Busines*. New Jersey: Prentice- Hall Internatioanal.

Schermerhorn, J.R. (2005). *Management*. (8 th ed). New York : John Wiley & Sons.